

UDK 314 (497.5 Komin) „17/18“ (093)
94 (497.5 Komin) „17/18“
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 23. travnja 2009.
Prihvaćeno za tisak: 7. listopada 2009.

Stanovništvo Komina u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća

Maja Šunjić
Ministarstvo kulture
Runjaninova 2
Zagreb
Republika Hrvatska
e-mail: msunjic@net.hr

U radu se analiziraju povijesna i povijesno-demografska obilježja stanovništva Komina u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća na temelju stanja duša i matice rođenih. Usporedno s antroponimijskom analizom nastoji se dati odgovor na vrijeme nastanka samog mjesta. Analiza dostupnih izvora i literature govori u prilog već iznesene teze o mletačkom napuštanju Čitluka 1715. godine, iako treba istaknuti da svi stanovnici ne dolaze isključivo s toga područja. U radu se također donosi analiza strukture kućanstava i u kraćim crtama prikazuje običaj krsne slave.

Ključne riječi: Komin, Neretva, 18. stoljeće, 19. stoljeće, osobna imena, struktura stanovništva

Uvod

Naselje Komin nalazi se na desnoj obali rijeke Neretve, 9 km istočno od Ploča. Smješteno je u podnožju brda Donja gora (303 m) i izduženo uz rijeku Neretvu koja ga omeđuje s južne strane.¹ U samome početku Komin je bio u sastavu župe Opuzen. Godine 1748. dobiva posebnoga svećenika pa se ta godina uzima kao početak samostalne župe.²

Analiza stanovništva Komina u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća napravljena je na temelju Matice rođenih župe Komin-Rogotin i knjiga stanja duša za godine 1733., 1796., 1806., 1818., 1823. i 1831.³ Podaci dobiveni na temelju tih izvora na-

¹ "Komin", *Hrvatska enciklopedija*, sv. 6 (Kn-Mak), Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 67.

² Josip BEBIĆ, *Župa Opuzen*, Opuzen: Župski ured Opuzen, 1983., 56.; Vjeko VRČIĆ, *Neretvanske župe*, vlastita naklada, Metković, 1974., 60.–61.

³ Hrvatski državni arhiv u Zagrebu (dalje: HDA), Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga rođenih župe Komin-Rogotin, M-2093, Stanje duša župe Komin-Rogotin za godine 1796., 1806., 1818., 1823. i 1831., M-2093; Nadbiskupski arhiv Split: Knjiga stanja duša župe Opuzen za godinu 1733., M. 67, ff. 55.–57.

dopunjavani su drugim neobjavljenim (Matica umrlih i vjenčanih župe Komin) i objavljenim izvorima (mletački katastri) te relevantnom literaturom. Radom se žele prikazati antroponimijska obilježja stanovnika odnosno njihova osobna imena i razlozi koji su imali prevagu u odabiru. Kominska prezimena i rodovi uglavnom se prate kroz analizu stanja duša. Osim povijesnoga prikaza doseljavanja pojedinih rodova u radu se nastoji dati odgovor o vremenu nastanka samoga mjesta. Stanja duša također su poslužila kao okosnica u prikazu strukture domaćinstava. Na temelju kazivanja i literature u kraćemu ekskursu prikazuje se običaj krsne slave u Kominu kroz usporedbu s drugim mjestima uz Neretvu, u Makarskome primorju i Vrgorcu.

Rodovi i njihovo podrijetlo

U prvome popisu iz 1733. Komin se zajedno s naseljima Opuzen, Trnova i Rogotin nalazio u župi Opuzen. Te su godine zabilježene 104 stalno naseljene osobe, odnosno 48 muškaraca i 56 žena (prilog 1). Uglavnom je riječ o doseljenicima iz zapadne Hercegovine, tj. naselja s desne obale Neretve - Zažablja i Zavojana. Redom se spominju rodovi s mjestima podrijetla: Vuković (*Vucovich*) iz Zavojana, Oršulić (*Orsulich*) iz Novih Sela, Vlatković (*Vulatcovich*) iz Čapljine, Buntić (*Buntich*) iz Borovaca, Vlahović (*Vulaovich*) iz Ljubuškog, Čupić (*Cupich*) iz Broćna, Bandić/Bantić (*Bandich*) iz Broćna, Žurić (*Zurich*) iz Zažablja, Galiotović (*Galiotovich*) iz Desana, Pokasović (*Pocassovich*) iz Čitluka, Mitrović (*Mitrovich*) iz Jasenice, Vuković (*Vucovich*) iz Veljaka, Šuman (*Suman*) iz Zažablja, Medaković/Medak (*Medacovich*) iz Borovaca, Dujmović (*Duimovich*) iz Čitluka, Jeličić, tj. Jelčić (*Jelicich*) iz Jasenice, Čović (*Ciovich*) iz Čitluka i Jeličić, tj. Jelčić (*Jelicich*) iz Broćna.⁴ Iako prezime *Zurich* (*Simon Zurich*) J. Bebić čita kao Curić, daleko je vjerojatnije da se radi o prezimenu Žurić koje se navodi u stanju duša 1796.⁵

Rodovi Buntić, Galiotović, Pokasović, Mitrović, Dujmović i Čović nakon popisa 1733. više se ne spominju. Prema stanju duša iz 1796. rodovi Vuković iz Veljaka i Jeličić iz Broćna također više nisu živjeli u Kominu. Ostale rodove iz popisa 1733. uglavnom je moguće povezati sa stanjem duša iz 1796. preko određenoga pojedinca koji se spominje i u jednome i drugome stanju duša ili učestalom pojavom pojedinih osobnih imena u obitelji. Budući da je riječ o razmaku od 63 godine, postoje i rodovi kod kojih se povezanost može pretpostaviti na temelju prezimena ili uspostaviti samo za pojedine ogranke iz 1796.

Budući da je kod svih rodova navedeno mjesto podrijetla, pretpostavlja se da je riječ o stanovništvu koje se doselilo nedugo prije sastavljanja popisa. Tome u pri-

⁴ Popis je djelomično objavljen i u knjizi *Župa Opuzen*, autora Josipa Bebića, no navode se samo imena očeva i majki svake pojedine obitelji, a ostali članovi jedino ako su vjenčani, BEBIĆ, *Župa Opuzen*, 134-135.

⁵ *Isto*, 134.

log govori i činjenica da je prema stanju duša 1733. više od 75 % stanovništva mlađe od 30 godina, a nijedna osoba nije starija od 55 godina (tablica 3). Sasvim je sigurno da je doseljavanje određenoga dijela stanovnika Komina povezano s povlačenjem Mlečana iz Čitluka 1715.⁶ Usporedba imena i prezimena posjednika u katastarskome popisu na području serdarija Nonković i Bebić iz 1702. i 1704. s podacima o podrijetlu doseljenika (odnosno njihovih očeva) za koje se u stanju duša 1733. navodi da dolaze iz Hercegovine (Čitluk, Broćno, Jasenica i Ljubuški) upućuje na mogućnost da su neki od njih već prije 1715. posjedovali zemlju u delti Neretve (uglavnom u brdskome pojasu). U dva slučaja to je zaista i moguće pretpostaviti na temelju identičnoga imena i prezimena.⁷ U katastarskome popisu serdarije Bebić 1704. navodi se Marko Mitrović kao posjednik zemlje u selu Desna,⁸ a u stanju duša iz 1733. osamnaestogodišnji Ivan pokojnoga Marka Mitrovića iz Jasenice. Ivan Bandić (Bantić) 1704. zabilježen je kao posjednik zemlje u selu Dobrovac (u serdariji Bebić),⁹ a u stanju duša 1733. spominje se Mihovil, sin Ivana Bandića (Bantića) iz Broćna. Iako se u slučaju rodova Pokasović, Vuković i Šuman ne mogu identificirati konkretne osobe, ta se prezimena u katastru 1702. - 1704. bilježe kao posjednici na širokome području od Čitluka, Dragovije, Borovaca, Desana, Vrbice i Briste. Moguće je da su neki od doseljenika za koje se pretpostavlja da su nakon 1715. naselili područje Opuzena, Komina i Rogotina u delti Neretve (južno od Metkovića) imali zemljišne posjede do kojih su došli ranije (vjerojatno tijekom Morejskoga rata) kada se stanovništvo iz okolice Čitluka zbog ratnih aktivnosti povuklo na područje oko Opuzena.¹⁰ Čitluk je nakon zauzimanja 1694. naseljavan tim istim ljudima koji će ga ponovno napustiti 1715. nakon povlačenja Mlečana.¹¹ Ne može se čak ni isključiti mogućnost da su oni već prije te godine doselili na područje bliže ušću Neretve uz održavanje bliskih veza sa „starim krajem“.

Za manji broj rodova navodi se da su se doselili iz neretvanskoga zaleđa omeđenoga planinom Rujnicom, tj. iz Borovaca i Novih Sela (Oršulić, Medak(ović) i

⁶ Trpimir MACAN, *Iz povijesti Donjega Poneretavlja*, drugo prošireno izdanje, Zagreb-Klek: Galerija Stećak, Metković: SIZ za kulturu, Opuzen: OSIZ u oblasti kulture, 1990., 53; Milan GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, Zadar: Državni arhiv Zadar, 2006, 116.

⁷ Usporedba temeljena isključivo na identičnome imenu i prezimenu zasigurno je manjkava. Treba računati s činjenicom da proces stabilizacije prezimena u kudikamo središnjim prilikama i područjima (poput prostora Dubrovačke Republike) počinje tek pod utjecajem Tridentskoga koncila, a oblik blizak današnjemu dobiva tek s austrijskom upravom. Činjenica da je mletački katastar sastavljen abecednim redom po osobnim imenima a ne prezimenima ilustrira značenje osobnoga imena u identifikaciji pojedinca, bez obzira što su mnoga prezimena već tada bila stalna i nasljedna., usp. Nenad VEKARIĆ, *Pelješki rodovi*, svezak 1 (A–K), Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1995., 24–25.

⁸ GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, 153.

⁹ *Isto*, 150.

¹⁰ *Isto*, 88.

¹¹ *Isto*.

Buntić) odnosno iz Desana (Galiotović). Rodovi Oršulić i Medak u Borovcima zabilježeni su i u novije vrijeme.¹² U katastru iz 1704. navodi se više muškaraca koji se prezivaju Medaković odnosno Medak kao posjednici na području sela Borovci, Desne i Dobrovci.¹³ Čini se da je ovaj rod podrijetlom iz Makarske jer se Nikola Medaković u jednome upisu navodi kao “Nikola Kolunžija reč. Medaković iz Makarske”.¹⁴ Nitko od njih ne može se s punom sigurnošću povezati s kominskim Medacima. Starost ostalih rodova podrijetlom s neretvanskoga područja teško je procijeniti. U svakomu slučaju, oni su vezani za brdski pojas koji bilježi mnogo duži kontinuitet naseljenosti od naselja smještenih u samoj delti. O tome svjedoči cijeli niz lokaliteta (srednjovjekovnih utvrda, crkvi i nekropola sa stećcima) iz predosmanskoga razdoblja koji su utvrđeni na terenu ili posvjedočeni izvorima.¹⁵ Osmansko osvajanje i otpor koji je pružen (ponajprije u Počitelju, a zatim na Posrednici (Košu) na mjestu današnjega Opuzena) zasigurno su negativno utjecali na naseljenost širega područja ušća Neretve. Atmosferi nesigurnosti nisu podlegli samo stanovnici Drijeva nego i Vlasi, tj. vlaška skupina pod vojvodom *Dadojem*, koja se privremeno povlači sa svojih staništa.¹⁶ Iz popisa Hercegovačkoga sandžaka 1475. – 1477. vidljivo je da najbliži dio njihove stare baštine na koju se sporazumno vraćaju predstavlja upravo prostor sjeverozapadno od Rujnice.¹⁷ Područje ušća Neretve nije obuhvaćeno tim popisom, izuzev možda sela *Doljanci* (ukoliko se može ubicirati u Plinu) pa je jako teško odrediti u kojoj se mjeri izbjeglo stanovništvo odlučilo na povratak.¹⁸ Iako se na popisu nalazi malen broj naseljenih sela, a prevladavaju nenaseljene (?) “zemlje” (danas na području Staševice, Pojezerja, Graca, Baćine, Ljubuškog i Čapljine), blizina tih toponima sugerira da se život na području ušća Neretve, makar i u nekome reduciranom obliku, morao

¹² VRČIĆ, *Župa Opuzen*, 25–26.

¹³ *Isto*, 158, 159, 161, 162.

¹⁴ *Isto*, 159.

¹⁵ Naselja poput Drijeve, Brštanika i Posrednice prvenstveno imaju trgovački karakter, usp. Radovan JERKOVIĆ, *Gabela (Prilog povijesti Donje Neretve)*, Sarajevo: “Napredak” - Hrvatski narodni kalendar, 1939., 5–6, n. 12; Marinko TOMASOVIĆ, *Srednjovjekovna crkva sv. Nikole i groblje na Zanogi u Borovcima*, Split: Crkva u svijetu, 2001., 32, 51–52; Radoslav DODIG, “Grad Vratar i njegovi gospodari”, *Dubrovnik* 4, Dubrovnik, 1998., 71–81; Đurđica PETROVIĆ, Dubrovačko oružje u XIV. veku, Beograd: Vojni muzej, 1976., 141; za pregled srednjovjekovnih nekropola: Marinko TOMASOVIĆ, “Srednjovjekovni nadgrobni spomenici makarsko-neretvanskog područja”, *Stećci (katalog izložbe)*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2008., 120–129; Marinko TOMASOVIĆ, Domagoj PERKIĆ i Ivan ALDUK, “Topografija stećaka u Hrvatskoj”, *Stećci (katalog izložbe)*, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2008., 58–117.

¹⁶ Bogumil HRABAK, “Turska stražarska flotila u Neretvi (1490–1700)”, *Hercegovina* 4, Mostar, 1984., 91; Nedim FILIPOVIĆ, “Vlasi i uspostava timarskog sistema u Hercegovini”, *Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja ANUBIH XII/10*, Sarajevo, 1974., 160–161; I. MARINOVIĆ, B. ŠUTIĆ, M. VISKIĆ, *Baćina*, 57; Đuro TOŠIĆ, *Trg Drijeva u srednjem vijeku*, Sarajevo: Veselin Masleša, 1984, 174–179.

¹⁷ Ahmed S. ALIČIĆ, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu, 1985, 89–95.; Ivo MARINOVIĆ, Baldo ŠUTIĆ i Milorad VISKIĆ, *Baćina*, Ploče: Udruga Pagania, 2005., 162–164.

¹⁸ Miroslav UJDUROVIĆ, *Stanovništvo Makarskog primorja od 15. do 19. stoljeća*, Gradac, Poglavarstvo Općine Split, Knjigotisak, 2000., 23–31.

nastaviti i pod osmanskom upravom.¹⁹ Brza obnova trgovišta u Drijevimu ubrzo nakon osmanskoga osvajanja zasigurno je morala dati poticaj naseljavanju.²⁰ Godine 1599. u popisu župa zaostroškoga samostana spominju se Podjezerje (od Umčana do Kule Norinske) i Nadjezerje ili Međujezero (od Lučka do Vratara), od kojih oboje djelomično zahvaćaju i područje ušća Neretve.²¹ Prema izvještaju makarskoga biskupa Bartolomeja Kačića iz 1626. godine na području od Dusine do Vratara (župa Zajezzerje) bilo je 120 domaćinstava.²² Veći rast stanovništva ipak su morale kočiti konstantne oscilacije osmansko-mletačkih odnosa u kontroli samoga ušća rijeke i Neretvanskoga kanala te nesigurnost koju su izazivali uskočki upadi.²³ Za demografsku sliku navedenoga područja od presudne je važnosti bio priljev stanovnika s osmanskoga teritorija, koji je bio najintenzivniji tijekom Morejskoga rata.²⁴ Na desnoj obali Neretve u tome je pogledu najvažnije preseljenje 1500 ljudi iz okolice Klobuka pod vodstvom serdara Matije Bebića 1688. godine.²⁵

U mletačkoj katastarskoj knjizi iz 1704. godine "Marin Orsalić" iz Novih Sela upisan je kao posjednik u Borovcima, Dobrovcu, Novim Selima te na brdima Daprina i Poverse.²⁶ Vjerojatno je riječ o istome Marijanu Oršuliću (tada već pokojnom) čija su dva sina - Ivan i Blaž godine 1733. zabilježeni kao kućedomaćini u Kominu. Grgur Galiotović, čija se udovica spominje u popisu stanja duša iz 1733., prema katastru iz 1704. bio je posjednik zemlje u selu Desna, što odgovara podacima o njegovome podrijetlu u stanju duša 1733.²⁷ Prezime Buntić ne spominje se u mletačkim katastrima 1704. niti u Camozzinijevu popisu iz 1725. godine.

Iz zaleđa na lijevoj obali Neretve odnosno Zažablja prema stanju duša 1733. godine doselila su se dva roda - Žurić i Šuman. Žurići se u kazivanjima često spominju

¹⁹ Na području nešto zapadnije od Borovaca i Novih Sela u džematu vojvode Dadoja spominju se sela Lapčani (Gradac), Doljanci (Doljani u Plini), Grpčanići (Grnčenik?), Crnuća (Crnoća kod Staševice) te zemlje Otrić, Zahodi (danas Bačina-Zavod), Poca (zapadni dio Bačine), Jasenica i Zvirici. U džematu Ivana Kačića navodi se selo Jaričko (Jarčište iznad Staševice?), usp. A. S. ALIČIĆ, *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovina*, 89-95; M. UJDUROVIĆ, *Stanovništvo Makarskog primorja od 15. do 19. stoljeća*, 31.

²⁰ TOŠIĆ, *Trg Drijeva u srednjem vijeku*, 179; Anđelko ZELENKA, "Gabela kao obrambeni centar Donje Neretve u doba Turaka", *Hercegovina* 1, Mostar 1981, 91; Franjo RAČKI, "Prilozi za geografsko-statistički opis bosanskoga pašaluka", *Starine JAZU*, knj. XIV, Zagreb, 1882., 175-176.

²¹ Karlo JURJIŠIĆ, *Katolička crkva na biokovsko-neretvanskom području u doba turske vladavine*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1972., 138, n. 869.

²² Bazilije PANDŽIĆ, "Izvještaji Makarske biskupije sačuvani u tajnom vatikanskom arhivu", *Nova et vetera*, godina XXX, svezak I, Sarajevo, 1980., 145.

²³ HRABAK, "Turska stražarska flotila u Neretvi", 91-103.

²⁴ Gligor STANOJEVIĆ, *Dalmacija u doba Morejskog rata*, Beograd: Vojno delo, 1962., 121, n. 30; M. GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, 113.

²⁵ STANOJEVIĆ, *Dalmacija u doba Morejskog rata*, 113.

²⁶ GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, 158.

²⁷ *Isto*, 146.

kao prvi rod koji se naselio u Kominu.²⁸ U mletačkim katastrima to se prezime ne spominje. S druge strane, prezime Šuman bilježi se u “dolini Dobranje” iako vjerojatno nije riječ o istome rodu kao u Kominu.²⁹

Žene koje su 1733. živjele u Kominu uglavnom su podrijetlom iz neretvanskih mjesta (Rujnica, Vrtar, Nova Sela, Vidonja-Plina i Metković) te iz Hercegovine (Broćno, Jasenica, Zvirici i Čitluk). Rjeđe se kao mjesta podrijetla navode Markarska, Dubrovnik, Vrgorac, Istra i Lika (!). Vjerojatno je glavni razlog njihova doseljenja bila udaja, a moguće je da su neke od njih već prije dolaska u Komin bile u braku. Neki od bračnih parova dolaze iz istoga područja, što upućuje na činjenicu da su se vjenčali prije dolaska u Komin ili da su muški doseljenici možda tražili mladenku iz “zavičaja” (na primjer Šime Žurić iz Zažablja i Magdalena Jujčianić/Jujčanić (*Juichianich*) podrijetlom iz Ravnog, udana u Slivno). Samo se u jednome slučaju može pretpostaviti da je udana žena podrijetlom iz Komina (Anastazija, žena Andrije Galiotovića, kći pokojnoga Grgura Čupića). Prema dobi vjerojatno ni ona nije rođena u Kominu, no budući da joj je obitelj (podrijetlom iz Broćna) tu živjela, očito je kao pripadnica “druge generacije” doseljenika smatrana Kominkom. U dva navrata kao mjesto podrijetla spominje se Lika. Riječ je o sestrama Ivani i Magdaleni Ilić, kćerima pokojnoga Nikole. Mjesto podrijetla je zbunjujuće jer je riječ o prezimenu koje se često javlja u Metkoviću i neretvanskome dijelu Zažablja, s time da se jedan od posjednika u Metkoviću 1702. zvao upravo Nikola Ilić.³⁰ Štoviše, u stanju duša 1733. za Komin spominje se Agneza (Janja?) Ilić, kći Ilije iz Dobranja.

Postavlja se pitanje je li Komin kao naselje postojao prije 1715. U prvome mletačkom katastru za područje donje Neretve rađenom u razdoblju 1702. – 1704. godine Komin se ne spominje kao naselje niti kao toponim.³¹ Najbliži toponimi vezani uz područje Komina naznačeni u katastarskome popisu serdarije Bebić su *Vilinja draga/Vilnia draga* (Vilina draga, op. MŠ) i *Donja gora* (naziv brda iznad Komina, nap. M. Š.).³² U Vilinoj dragi zemlju su posjedovali Šime Batinović i Petar Škarić. Petar Škarić također se spominje kao posjednik zemlje u *Donjoj gori*.³³ U iskazu naziva predjela, otoka, dolina, rtova, luka, putova, jezera, rijeka i močvara iz 1835. godine *Vilina Draga* navodi se kao predjel (*contrado*) u slijedu između “Maloga Komina” i “Velikoga Komina”.³⁴ Na franciskanskome katastarskom planu iz 1836.

²⁸ Kazivanje Drine Šuman rođ. Vlahović (*1912); V. VRČIĆ, *Neretvanske župe*, 58.

²⁹ GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, 138.

³⁰ *Isto*, 130–131., 137.

³¹ *Isto*, 118–120.

³² Šime Batinović bio je posjednik zemlje “u selu Desna, Vilinja Dragi i selu Rujnici”, a Petar Škarić posjednik “vinograda i zemlje u selu Desna, u Vilnia (?) dragi i u Donjoj gori (?)”, *Isto*, 161., 164.

³³ *Isto*.

³⁴ Državni arhiv u Splitu, Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju, kotar Opuzen, katastarska općina Komin, Iskaz naziva predjela, otoka, dolina, rtova, luka, putova, jezera, rijeka i močvara iz 1835., fascikl 4/34/868. U izvorima se inače mnogo češće koristi naziv Donji i Gornji Komin.

s prikazom Komina također je upisan predio *Vilna draga* na kojemu se nalaze stambene kuće s dvorištem, drvene građevine, konobe, staje, sedam vrtova, ulice i drugo.³⁵ Popis stanovništva iz 1880. godine sadrži odvojeno iskazan broj stanovnika za *Dragu* kao dio naselja Komin.³⁶ Vilina Draga i danas se zadržala kao naziv za predio Komina (odnosno Gornjega Komina) smješten bliže obali Neretve. Riječ je o pitomome plodnom predjelu gdje je prema kazivanju nekada bilo vrilo (izvor) zbog kojega se i povezuje s vilama.³⁷

U izvještaju makarskoga biskupa Nikole Bijankovića iz 1706. među naseljima s desne strane Neretve pod ingerencijom franjevac iz Zaostroga nema spomena Kominu.³⁸ Ni župnik Rujnice fra Ante Oršulić, čije je izvješće o župi također datirano 1706., u popisu sela za koje se župnik brine ne spominje Komin.³⁹

Postojeći podaci stoga upućuju na ranije iznesenu dataciju koja naseljavanje Komina stavlja u 1715. godinu.⁴⁰ Svakako je moguće da su neki od doseljenika koji su navedeni u stanju duša 1733., s obzirom na posjede navedene u mletačkome katastarskom popisu, već prije toga datuma bili upućeni na područje delte Neretve. Iako Vjeko Vrčić, pozivajući se na "stare spise" (?), navodi da su 1716. u Kominu i Rogotinu zajedno živjele 203 osobe,⁴¹ taj je podatak, ukoliko se u obzir uzme rast broja stanovnika ostalih godina, teško održiv. Čak i u teškim prilikama kakve su vladale početkom 18. stoljeća na neretvanskome području teško je zamisliti da se broj stanovnika u samo sedamnaest godina (1716. – 1733.) gotovo prepolovio.

Godine 1796. u Kominu je zabilježeno 239 stanovnika koji su živjeli u 40 kućanstava (prilog 1). Od rodova koji su otprije poznati te su godine zabilježeni: Vuković iz Zavojana, Sladović (Sladojević), Oršulić, Vlatković, Vlahović, Čupić, Vujčić Bantić, Žurić, Šuman, Medak i Jelčić. U stanju duša po prvi se put bilježe prezimena Bogunović, Burić, Čopo, Dugandžić, Gojak, Jelavić, Jurjević, Kapović, Kvesić, Vujević i Žderić. Za dvije obitelji (roda?) Bogunović navodi se da su se doselili iz Bačine. Jure Kvesić doselio se iz Orovja. Za Jelaviće je naznačeno da su došli iz Prologa. Ivan Gojak došao je iz Lapčanja (Graca) prije 1796. godine. No, nakon 1831. godine kada je zabilježena Jurka Gojak više nema spomena toga prezimena. Kod Burića i Jurjevića samo je zabilježeno da su došli s osmanskoga

³⁵ Državni arhiv u Zadru: Katastarske mape, kotar Opuzen, katastarska općina Komin, br. 460.

³⁶ Mirko KORENČIĆ, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971*, Zagreb, JAZU, 1979., 544–545.

³⁷ Kazivanje Luke Vlahovića (*1949).

³⁸ PANDŽIĆ, "Izvještaji makarske biskupije", 157–159; Radovan JERKOVIĆ, *Pastirski pohodi Nikole Bijankovića biskupa makarskog po Dalmaciji, Bosni i Hercegovini (izvješća godine 1703. i 1706. i dnevnici godine 1706. i 1710.)*, Sarajevo, 1942., 8–10.

³⁹ BEBIĆ, *Župa Opuzen*, 28, 56.

⁴⁰ MACAN, *Iz povijesti Donjeg Poneretavlja*, 53.

⁴¹ VRČIĆ, *Neretvanske župe*: 57; Na primjer, u razdoblju od 1733. do 1796. godine broj stanovnika Komina povećao se sa 104 na 238.

područja, vjerojatno iz Hercegovine. Za Dugandžiće se navodi da su se doselili iz Bandovija (?) u Turskoj (tj. Hercegovini). Prema kazivanju Marije Dugandžić rođene Vlahović (*1932.) Dugandžići su došli iz “Zvirovića u Hercegovini bježeći pred Turcima”. Tu predaju navodi i Vrčić smještajući njihov dolazak u 1770. godinu.⁴² Jedan rod Dugandžića zasigurno se doselio nešto kasnije od gore navedenih, svakako između 1796. i 1806. godine budući se njihov rodonačelnik prvi put spominje u stanju duša 1806. Nije jasno je li on u nekoj vezi s ostalim Dugandžićima koji se spominju u stanju duša 1796. godine. Riječ je o Grguru Dugandžiću pokojnoga Marka iz Broćna, koji je zabilježen kao domazet u kući Grgura Medaka koji nije imao muških potomaka. Sjećanje na to još je uvijek preživjelo. Drina Šuman rođena Vlahović (*1912.) za Dugandžiće navodi da su “došli na Medačko” odnosno u kuću Medak. U stanju duša 1796. godine od već poznatih rodova jedino je kod prezimena Vuković zabilježeno da su podrijetlom iz Zavojana, možda upravo stoga što su 1733. postojala dva roda Vukovića iz različitih mjesta. Za rodove Čopo, Kapović i Vujević u stanju duša 1796. godine ne navodi se odakle su došli pa njihovo mjesto podrijetla nije poznato.

Za razliku od 1733. godine kada su prezimena Bantić i Oršulić jednostruka, u knjizi stanja duša 1796. susreću se i u udvojenoj formuli kao: Vujčić Bantić i Sladović (Sladojević) Oršulić. Prezime Oršulić također se navodi u katastru 1704. godine kao jednostruko.⁴³ Od 1796. tijekom cijeloga promatranog razdoblja svako prezime iz udvojene formule u stanjima duša i maticama susreće se i odvojeno ali i zajedno. Varijanta Sladović nešto je češća od Sladojević. Kasnijim uporabom sve više prevladava i stabilizira se drugi (i izvorni) dio formule: Bantić i Oršulić. Prezime Sladojević zabilježeno je i u drugim neretvanskim mjestima. U Opuzenu je u 18. stoljeću živjela obitelj Ivana Sladojevića Krstičevića doseljena iz Pline, koja je izumrla već u 19. stoljeću.⁴⁴ Prezime Krstičević spominje se u Camozzinijevom popisu posjednika iz 1725. godine u Borovcima i selu Rupe (na području današnje Staševice), no ne i u katastarskome popisu 1704. godine.⁴⁵ Vrčić navodi da se prezime Šetka u Desnama “starinom zvalo Sladoević, Dragović, Dragoević, Kežić i Derbić”.⁴⁶ No, prezime Sladović/Sladojević ne bilježi se u mletačkome katastru 1702. - 1704. godine, a s obzirom da se javlja kasnije od prezimena Oršulić i Krističević, na temelju postojećih izvora nije moguće govoriti o “raslojavanju” Sladovića (Sladojevića) na Oršuliće i Krističeviće. No, povezanost ovih dvaju rodova, osobito stoga što se javljaju na istome potezu - u zaleđu Rujnice, nije moguće isključiti.

⁴² *Isto*, 58.

⁴³ GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, 158.

⁴⁴ BEBIĆ, *Župa Opuzen*, 42.

⁴⁵ GLIBOTA, *Povijest Donje Neretve i prvi Mletački katastri*, 176, 180.

⁴⁶ VRČIĆ, *Neretvanske župe*, 36.

U popisu iz 1806. godine prvi se put spominje prezime *Musan* (Mušan, Musa?) doseljeno iz Vrgorca. Nakon stanja duša 1818. više se ne spominje nijedna obitelj Bogunović (Jure Bogunović). U stanju duša 1823. nalazi se prvi spomen prezime-na Kraljević.

Godine 1831. u popisu se spominje Cvito (*Florio*) Cvitanović koji se prema matici vjenčanih doselio iz Drašnica i vjenčao s Rosom Oršulić 1826. godine.

Osobna imena

Obrađeno je ukupno 401 osobno ime iz matice rođenih od čega 204 ženska i 197 muških. Imena su uglavnom zabilježena na talijanskome jeziku. Tek je manji dio, koji se odnosi na razdoblje između 1838. i 1840. godine, zapisan na hrvatskome jeziku. Za govorne oblike imena, koje nije bilo moguće potvrditi u matici rođenih u razdoblju između 1838. i 1845. godine, korištene su i druge matice poput Matice umrlih Komin-Rogotin za isto razdoblje i za razdoblje od 1867. do 1874. godine kada je djelomično pisana na hrvatskome jeziku.⁴⁷

U određivanju motivacije za davanje imena obrađen je nešto širi uzorak nego u prethodnome slučaju tako da su podaci iz matice rođenih, odnosno poznate nuklearne obitelji, nadopunjeni podacima iz anagrafa. Imena djece promatrana su u kontekstu nuklearne obitelji i šire obiteljske zajednice jer je ona bila jedan od važnijih čimbenika kod donošenja odluke o djetetovu imenu. Za najveći dio imena ipak nije bilo moguće utvrditi prema kome su nadjenuta. Uzrok tome treba tražiti u činjenici da za djecu koja su poznata iz anagrafa nije zabilježen datum rođenja. Osim toga, podaci o obiteljima majki najčešće se svode na ime njihovoga oca, a ponekad ni to. Vjerojatno je zbog toga udjel ženskih imena kod kojih je poznat motiv za davanje određenoga imena znatno manji nego kod muških imena. Iako imenski fond iz majčine obitelji uglavnom više dolazi do izražaja kod nadijevanja ženskih imena,⁴⁸ u slučaju Komina rezultat za imena kćeri koje su ime dobile prema svojoj baki s majčine strane neočekivano je malen, čak i kod drugorođenih i ostalih kćeri koje su tradicionalno dobivale ime po baki s majčine strane. Kćeri su gotovo dvostruko češće ime dobivale prema baki s očeve strane. To se tek djelomično može objasniti nedostatkom podataka o majčinoj obitelji, dok je većim djelom uzrokovano patrijarhalnim i patrilinearnim okruženjem. Za sinove je, očekivano, daleko najveći broj imena odabran prema imenu djeda s očeve strane. Osobito se to odnosi na prvorođene, što je u skladu s ustaljenim pravilima.⁴⁹ U nekoliko navrata ta se "posveta" ponovila zbog smrti prvoga sina. Zbog toga je

⁴⁷ HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih župe Komin-Rogotin (M-2093) i Matična knjiga umrlih župe Komin (M-2666).

⁴⁸ Rafaela SARTI, *Živjeti u kući, Stanovanje, prehrana i odijevanje u novovjekovnoj Europi (1500.-1800.)*, prijevod Ana Badurina, Zagreb: Ibis grafika, 2006., 97.

⁴⁹ Nenad VEKARIĆ, *Pelješki rodovi*, svezak 1 (A-K), Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Dubrovnik, 1995., 12.

broj trećih i ostalih sinova kojima je davano ime djeda po ocu znatno veći nego kod drugorođenih sinova. Imenovanje prema ocu, koje je drugdje učestalo kod imena trećega sina,⁵⁰ u Kominu je sasvim nepoznato. Kod njihovih su imena veliku ulogu imala očeva braća, a kod djevojčica tete odnosno očeve sestre. Ukoliko je ime djeda već nadjenuto unutar obitelji, roditelji znaju posegnuti i za imenom pradjeda. U jednom je slučaju to vjerojatno učinjeno namjerno. Marijan Vlahović, sin Josipa Vlahovića iz prvoga braka, pri rođenju svoga prvog (i jedinog) sina 1785. godine nije "poštovao" oca nego djeda i nadjenuo mu ime Mihovil (Mijo) iz čega se naziru moguće obiteljske trzavice, što je bila prilično uobičajena stvar kod ponovne ženidbe oca i položaja djece iz prijašnjega braka.⁵¹ Kao domazet Grgur Dugandžić izrazio je poštovanje kući u koju se priženio u donekle izmijenjenome obliku, ali na tragu uobičajenoga modela u takvim situacijama. Kod rođenja svoga prvog sina nije "poštivao" svoga oca već ime tastova oca (djetetovoga pradjeda) u čiju je kuću doselio. Tastu nije mogao iskazati poštovanje jer je imao isto ime kao i on (Grgur). Zanimljivo je što taj njegov sin nije rođen u braku s prvom ženom u kuću koje je doselio nego ga je dobio u braku sa svojom drugom ženom nakon smrti prve.

Veći je udjel imena koja su motivirana isključivo blagdanom sveca/svetice kod djevojčica nego kod dječaka, što potvrđuje činjenicu da je nadijevanje ženskih imena bilo manje opterećeno obiteljskom pripadnošću.⁵² Na veći udjel muških imena koja su davana prema imenu nekoga sveca znatno utječu imena kod kojih postoji dvostruka motivacija (npr. blizina blagdana i ime nekoga člana rodbine) kao i dvostruka imena kod kojih se uočavaju višestruke motivacije (među kojima je i blizina blagdana nekoga sveca). Toma Medak rođen je 21. prosinca 1828. godine kao drugi sin u obitelji. Ime je dobio prema blagdanu Sv. Tome (21. prosinca),⁵³ no to je ime koje je vrlo često u obitelji njegova oca (Nose ga i očevo brat i očevo stric.) te je moguće da su obje činjenice podjednako utjecale. Kod Martina Ante Medaka rođenog 10. studenoga 1851. godine (kao drugi sin) ime Martin motivirano je blagdanom Sv. Matina biskupa (11. studenoga), a Ante imenom djeda po ocu. U tome slučaju može se čak govoriti o trostrukoj motivaciji jer je Sv. Martin slava u rodu Medaka.

Pojava dvostrukih osobnih imena najvećim je dijelom ograničena na tridesete godine 19. stoljeća, s time da je u nekim obiteljima bila naglašenija nego u drugima. Dvostruka imena u tablicama su iskazana zasebno, no čini se da se u sva-

⁵⁰ Isto, 12.

⁵¹ Zdenka JANEKOVIĆ-RÖMER, *Rod i grad, Dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća*, Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku i Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 1994., 30.

⁵² U radu je korišten *Pučki kalendar Bog i Hrvati za godinu 1895.*, Tisak i naklada Antuna Scholza, Arhiv Vele Luke, Knjižnica obiteljskog fonda Farčić-Priša.

⁵³ Sv. Toma slavi se prema starome datumu blagdana (21. prosinca).

kodnevnome životu obično koristilo samo jedno ime, što djelomično potvrđuju anagrafi matica vjenčanih i matica rođenih (gdje su zabilježeni kao roditelji). S obzirom da oba imena redovito dolaze iz katoličkoga imenskog fonda, nikako nije riječ o “klasičnome” slučaju s kraja 19. stoljeća gdje se kombinira narodno i katoličko ime pa se nadijevanjem drugoga “kompenzira” nepostojanje nebeskoga zaštitnika.⁵⁴ Od osam dvostrukih ženskih imena u Kominu, kasnija uporaba imena poznata je u četiri slučaja, od čega je u tri navrata bila riječ o prvome imenu, a u jednome o drugome. Kod dvostrukih muških imena u maticama ili anagrafima upotreba jednoga od imena potvrđena je samo u osam (od osamnaest) slučajeva, a oni su ravnomjerno raspoređeni na prvo i drugo ime.

U imenskome fondu matice rođenih zabilježeno je 26 imena ženskoga roda. Uz to je zabilježeno 8 dvostrukih imena (tablica 1). S izuzetkom imena Stanislava (Stana), sva su imena katolička. Najčešće žensko ime jest Katarina (Kata) udjel kojega u imenskome repertoaru prelazi 10 % (10,78 %). Slijede: Marija (Mara i Marijeta), Matija, Magdalena (Madalena, Mandalena i Manda), Ivana (Iva, Ivanica i Ivka), Jelena (Jela), Lucija (Luca), Antonija (Antica), Margarita, Petronila (Perina i Pera), Tomasina (Tomica), Jurka, Marta, Andrijana, Stanislava (Stana), Ana, Jakobina (Jakovica i Jaka?), Paulina (Pavica), Tadijana, Adrijana, Anđela, Barbara, Josipa (Joza?), Orsula, Polonija i Vranka. Ukupno gledajući, ime Magdalena s pripadajućim izvedenicama i skraćenicama Madalena, Mandalena i Manda javlja se vrlo često (8,82 %), najčešće u varijanti Madalena. Može se pretpostaviti da je većina nositeljica ovoga imena za svoje sumještane bila Manda. Većina dvostrukih imena sastavljena je od postojećih, npr. Andrijana Josipa ili Ivana Stanislava. Zbog toga su kod određivanja prosječnoga broja nositeljica određenoga imena broju od 26 imena pridodana i dva dvostruka (Cecilija Marija i Natalina Marija) kod kojih se kao prvi ili drugi dio osobnoga imena ne pojavljuju postojeća imena. Ime Tadijana Rosa nije uvršteno jer je osoba toga imena kasnije bilježena isključivo kao Tadijana.

Broj nositeljica pojedinoga imena u prosjeku iznosi 7,29, što govori o nešto bogatijemu imenskom fondu nego npr. u Vinišćima (11,9) ili Ponikvama na Pelješcu gdje je 1831. godine zabilježeno samo deset različitih imena.⁵⁵ S druge strane, daleko je bogatiji imenski fond u razdoblju od 1825. do 1850. godine zabilježen je u Velome Drveniku (5,0).⁵⁶ Iako je imenski fond u Kominu daleko raznovrsniji od onoga u Rogotinu, najfrekventnija imena i njihovi udjeli gotovo su identični.⁵⁷

⁵⁴ Valentin PUTANEC, “Predgovor”, *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*, ur. V. Putanec i P. Šimunović, Zagreb: Institut za jezik: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1976., IX.

⁵⁵ Mladen ANDREIS, *Stanovništvo Vinišća – Povijesna antroponimija do god. 1900.*, Trogir: Matica hrvatska Trogir, 1997a, 10, tablica 2; VEKARIĆ, *Pelješki rodovi*, 10 i 11.

⁵⁶ Mladen ANDREIS, *Stanovništvo Drvenika i Ploča, Povijesna antroponimija do godine 1900.*, Trogir: Matica hrvatska Trogir, 2000., 11–12, tablica 2.

⁵⁷ Maja ŠUNJIĆ, “Stanovništvo Rogotina na kraju 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća na temelju matičnih knjiga i stanja duša”, *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 45/2007., 353, tablica 2.

U Vinišćima je u gotovo istome razdoblju (1826. – 1850.) zabilježena nešto manja zastupljenost imena Katarina u odnosu na Komin.⁵⁸ Zanimljivo je da se ime Marija, koje u Kominu (i Rogotinu) predstavlja jedno od najpopularnijih imena, u Vinišćima javlja samo jedanput.⁵⁹ Za razliku od toga, u Ponikvama na Pelješcu 1831. godine Marija je vodeće žensko ime, a u Velome Drveniku u razdoblju od 1825. do 1850. godine jedno je od pet najčešćih (7,09 %).⁶⁰ Situaciji u Vinišćima slična je i ona u Vidonjama, smještenima 15 km jugoistočno od Metkovića.⁶¹ Autor navodi da je to ime po pučkome vjerovanju donosilo nesreću zbog čega se izbjegavalo.⁶² Prema kraju 19. stoljeća broj nositeljica imena Marija naglo se povećavao; u Vinišćima uglavnom nauštrb imena Magdalena.⁶³ Nije moguće utvrditi je li u Kominu i Rogotinu postojao obrnuto proporcionalan odnos između imena Marija i Magdalena, jer se ona u analiziranome razdoblju javljaju u gotovo podjednake broju.

Imenski fond muških imena sadrži 28 imena kojima treba pridodati 18 dvostrukih osobnih imena (tablica 2). Najčešća muška imena su Ivan, Ante i Mate. Njihov ukupni udjel u imenskome fondu iznosi 32,99 %, što znači da je gotovo svako treće muško dijete kršteno tim imenima. Slijede Josip (Jozip, Joze), Stjepan (Stipan), Marko, Mihovil (Mijovio, Mijo), Jure, Petar, Martin, Stanislav (Stanko, Stane), Andrija, Nikola, Grgur (Grgo), Luka, Toma, Franćesko (Frane?), Ilija, Lovre, Blaž (Vlaho?), Gabriel, Jeronim (Jerko), Klement, Božo, Pavao, Spirion (Špiro?) i Šimun. Imena Ivan, Ante, Mate i Josip gotovo su bez iznimke među najzastupljenijim imenima i u drugim dalmatinskim mjestima.⁶⁴ Kod muških imena u tome se pogledu uočava mnogo veća pravilnost nego kod ženskih, koja pokazuju i mnogo veće oscilacije u pogledu učestalosti. Većina imena iz imenskoga fonda su katolička. Ime Stanislav jedino je koje se može smatrati narodnim imenom, no čak se ni tu ne može isključiti kršćanski utjecaj.

Prosječni broj nositelja pojedinoga muškog imena iznosi 6,56 s time da se taj broj odnosi na trideset imena. Broju od 28 imena pridodana su i dva dvostruka (Kristofor Leonardo i Ivan Dujam) kod kojih se kao prvi ili drugi dio osobnoga imena ne pojavljuju postojeća imena. Ime Stanislav Bonaventura nije uvršteno jer u tome slučaju postoji dokaz da je u praksi korišteno prvo ime.

⁵⁸ ANDREIS, *Stanovništvo Vinišća*: 11–12, tablica 3.

⁵⁹ *Isto*, 11–12, tablica 3.

⁶⁰ VEKARIĆ, *Pelješki rodovi*, 11 (tablica 2), 17; ANDREIS, *Stanovništvo Drvenika i Ploča*, 11, tablica 2

⁶¹ Uzorak napravljen na temelju stanja duša za 1805. godinu; Domagoj VIDOVIĆ, "Nacrt za vidonjsku antroponimiju", *Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 2005., 166–168.

⁶² ISTO, 168, n. 91.

⁶³ ANDREIS, *Stanovništvo Vinišća*, 12.

⁶⁴ VIDOVIĆ, "Nacrt za vidonjsku antroponimiju", 166; M. ANDREIS, *Stanovništvo Vinišća*, 8, tablica 1, VEKARIĆ, *Pelješki rodovi*, 11, tablica 2; M. ANDREIS, *Stanovništvo Drvenika i Ploča*, 9–10, tablica 1; ŠUNJIĆ, "Stanovništvo Rogotina", 353, tablica 1.

Kod dječaka u odnosu na djevojčice zamjetan je veći broj dvostrukih osobnih imena. Ivan Petar Bantić rođen je 27. lipnja 1834. godine pa je prvo ime zasigurno motivirano blagdanom Sv. Ivana Krstitelja, a drugo nadolazećim blagdanom Sv. Petra i Pavla. U matici umrlih zabilježen je isključivo kao Petar. Kod Andrije Ilije Burića rođenoga 26. studenoga 1833. godine prvo je ime vezano uz blagdan Sv. Andrije apostola (30. studenoga), dok je ime Ilija dobio prema djedu s očeve strane. Većina dvostrukih imena funkcionira po načelu spomenutih dvaju slučajeva. Martin Medak (*1838.), sin Mate i Stane, Ivan Oršulić (*1829.), sin Ante i Katarine te Ivan Oršulić (*1838.), sin Frane i Tomasine ime su najvjerojatnije dobili prema slavi u svojem rodu.

Struktura kućanstava

Obrađena su stanja duša za šest godišta: 1733., 1796., 1806., 1818., 1823. i 1831. Anagraf za 1818. godine ostao je nedovršen. Podaci su poznati za samo 28 kućanstava, zbog čega i nije detaljno prikazan. Praćenje kućanstava i usporedba s maticama ukazuju na manje nedostatke u popisu kućanstava 1806., 1823. i 1831. godine. Između dvaju godišta prijašnji anagraf redovito se nadopunjava novim podacima o smrti, rođenju novih članova, vjenčanjima i slično. Iako tekući anagrafi zahtijevaju dosta opreza, osobito pri izračunu broja stanovnika i ukućana za pojedino godište, u pojedinim slučajevima predstavljaju jedino svjedočanstvo postojanja određenih osoba, najčešće udatih žena (nevjesta) ili novorođene djece koja su umrla prije idućega popisa. U stanje duša iz 1733. godine nisu unošene naknadne dopune. Budući da se matica rođenih vodila tek za razdoblje od 1825., podaci o dobi stanovnika korigirani su za osobe popisane u stanju duša iz 1831. odnosno za one koji su rođeni između 1825. i 1831. godine.

Godine 1733. Komin je imao 104 stanovnika koji su živjeli u 19 domaćinstava (tablica 3). Prosječni broj ukućana iznosi 5,47, no stvarni broj kreće se od dva do jedanaest. U potonjemu slučaju riječ je o zajednici braće Vlahović odnosno njihovih obitelji. Osim ovoga oblika višestruka kućanstava čine i obitelji kućedomaćina i njegovih oženjenih sinova te kombinacija zajednice braće i zajednice oca i sina/sinova. U strukturi kućanstava višestruke obitelji najslabije su zastupljene (15,79 %). Prevladava prošireni tip obitelji (52,63 %). Najčešće je riječ o nuklearnoj obitelji proširenoj članovima rodbine: nevjenčanim sestrama i braćom supružnika, obudovjelom majkom kućedomaćina, maćehom i nećakinjom kućedomaćina. Jednostavne obitelji (31,58 %) funkcioniraju kao zajednice supružnika ili nuklearne obitelji u kojima se nerijetko nalaze i djeca iz prvoga braka. Pritom nije samo riječ o ponovljenim brakovima muškaraca nego ima i udovica s djecom koje se ponovno vjenčaju. Tridestogodišnja Magdalena Jujčanić (?) bila je udana za pet godina mlađega Šimu Žurića. S njima je živio Magdalenin osmogodišnji sin Mihovil iz braka s pokojnim Josipom Pangićem iz Slivna. Pet domaćinstava

(26,32 %) u ovome popisu vodi se pod imenom žena odnosno udovica, čak i u slučajevima kada one žive s punoljetnom djecom koja su zasnovala vlastite obitelji ili kada dijele domaćinstvo s obitelji muževa brata. Ta se praksa nije zadržala u kasnijim popisima duša. Vrlo je upitno je li u takvim slučajevima udovica stvarno nasljeđivala svoga preminuloga supruga na položaju glave obitelji ili je takav sustav bilježenja samo stvar prakse onoga tko je zapisivao. Iako su žene, a osobito udovice, bile važan čimbenik u privređivanju i uzdržavanju obitelji, u patrijarhalnome i patrilokalnome okruženju teško je očekivati veći utjecaj.⁶⁵ Izuzetak u načinu bilježenja predstavljaju maćehe (*noverca*) koje nisu glave obitelji čak ni kada u kući nema punoljetnih muškaraca ili su svi mlađi od njih.⁶⁶ Zabilježen je tek jedan slučaj doseljenja muškarca u ženinu kuću. Bartol Bičić iz Mostara priženio se u kuću udovice Tomice Vuković rođene Mitrović vjenčanjem za njezinu kćer Jelenu (Jelu).

Od 1748. godine Komin i Rogotin čine zasebne župe pa se svi idući popisi odnose na ta dva mjesta. Kuće (domaćinstva) u Kominu nisu samo odijeljene od onih u Rogotinu nego i međusobno prema tome nalaze li se u Donjemu ili Gornjemu Kominu. Iako popis iz 1806. godine prati onaj iz 1796., a popis iz 1831. godine onaj iz 1823., u svima se uočava prostorni slijed koji ocrtava pružanje mjesta uz rijeku Neretvu.

Godine 1796. Komin je imao 238 stanovnika, od čega 117 muškaraca i 121 ženu (tablica 4). Zabilježeno je ukupno 40 kućanstava. Prosječni broj ukućana iznosi 5,95. Kod najvećega broja kućanstava riječ je o jednostavnim obiteljima (42,5 %), najčešće bračnome paru s djecom, a nešto rjeđe udovicama s djecom. Djeca iz prvoga braka redovito ostaju zajedno s očevom novom ženom i njihovom zajedničkom djecom. U 17,5 % slučajeva obitelj je proširena drugim rođacima, najčešće majkom (udovicom) kućedomaćina. Ponekad zajedno s obitelji kućedomaćina žive njegova nevjenčana braća ili sestre. Godine 1796. u istome kućanstvu s Markom Čupićem i njegovom suprugom Matijom nalazimo sestre Antoniju i Luciju Kvesić (?) iz Vida i Ivana Vladimirovića iz Struga. To je zapravo prvi spomen prezimena Vladimirović/Vladimir u Kominu. Budući da ostarjeli bračni par Čupić nije imao potomaka, s navedenom trojkom vjerojatno je bio sklopljen neki vid dogovora o uzdržavanju.⁶⁷ Nije moguće utvrditi bilo kakvo srodstvo s Markom ili njegovom suprugom. U idućemu popisu 1806. godine Ivan Vladimirović spominje se već kao kućedomaćin (na popisnome broju Marka Čupića) u braku sa svojom dotadašnjom sustanarkom Antonijom Kvesić, dok njezina sestra Lucija i

⁶⁵ SARTI, *Živjeti u kući*, 41; Slavica STOJAN, *Vjerenice i nevjernice, Žene u svakodnevicu Dubrovnika (1600-1815)*, Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb: Prometej, 2003., 352.

⁶⁶ J. Bebić riječ *noverca* prevodi kao njegovateljica ili kućna pomoćnica; BEBIĆ, *Župa Opuzen*, 29, 134-135.

⁶⁷ JANEKOVIĆ-RÖMER, *Rod i grad*, 32.

dalje živi s njima u istome domaćinstvu. Prema stanju duša 1796. godine bilo je 14 višestrukih obitelji (35 %). Uglavnom je riječ o kućanstvima u kojima zajednički žive oženjena braća sa svojim obiteljima ili o zajednici oca i sina odnosno njihovih obitelji.⁶⁸ No, susreće se i kombinacija tih dvaju tipova. Na primjer, u kućanstvu Medak žive kućedomaćin Martin sa suprugom, njegov brat Blaž sa suprugom te dva Martinova sina - svaki sa svojom obitelji. Broj članova u višestrukim kućanstvima uglavnom se kreće od šest do jedanaest članova, a najveći broj ukućana zabilježen je u obitelji Marka Jelčića gdje je pod istim krovom živjelo čak petnaest osoba: kućedomaćin s neoženjenim sinom, dvojica njegove braće sa svojim suprugama i djecom te udovica pokojnoga brata s dvojicom sinova. Zajedno s oženjenom braćom nerijetko žive i njihove obudovjele majke. U dva slučaja čak se može govoriti o zajednici sina i majke. U takvim kućanstvima zajedno žive udovice (kućedomaćinove majke) s maloljetnom djecom i njihovi odrasli sinovi sa svojim obiteljima. Kućanstvo se vodi prema sinu. Zabilježena su i dva jednočlana kućanstva (Jurka Kapović pokojnoga Ante i Mate Dugandžić pokojnoga Marka).

Godine 1806. broj kućanstava ostao je isti, no broj stanovnika porastao je na 258 zbog čega se prosječni broj ukućana s 5,95 (koliko je iznosio 1796. godine) povećao na 6,45. Zabilježeno je 125 muškaraca i 133 žene. Iako se statistički, na prvi pogled, struktura obitelji nije znatno izmijenila (izuzev nešto većega udjela jednostavnijih obitelji), unutar samih obitelji dolazi do velikih promjena koje su najvećim dijelom uvjetovane biološkim procesima (smrću i rođenjem) te vjenčanjima. Promatranjem strukture obitelji određenih godišta zapravo se dobiva samo trenutačni presjek, a zbog dinamizma u razvoju obitelji i kućanstava situacija se već iduće godine mogla drastično promijeniti.⁶⁹ Broj ukućana u višestrukim obiteljima kreće se od pet do petnaest članova. Zbog smrti ukućana 1806. godine više se ne spominju dva kućanstva iz 1796., što znači da su prezimena Kapović i Žderić izumrla. U dva kućanstva dolazi do promjene prezimena zbog domazetstva (Dugandžić) i udomljavanja njegovatelja (Vladimir). Te je godine zabilježena i nova obitelj (Musan/Musa ?).

Godine 1823. dolazi do blagoga pada u broju stanovnika. U Kominu je prema stanju duša živjelo 247 stanovnika, od čega 113 muškaraca i 134 žene. No, povećava se broj kućanstava, koji sada iznosi 46. U prosjeku na jedno kućanstvo dolazi 5,37 članova. U stanju duša iz 1823. prvi se put spominje prezime Kraljević, dok se prezime Jurjević više ne spominje.

Godine 1831. zabilježena su 293 stanovnika, od toga 142 muškarca i 151 žena (tablica 5). Broj kućanstava povećao se na 54. Prosječni broj ukućana po kućanstvu iznosi 5,43. Dolazi do odumiranja pojedinih ogranaka prezimena Dugandžić, Žurić, Vlahović i Sladojević-Oršulić. No, javljaju se i nova prezimena (Cvitano-

⁶⁸ Isto, 25-40.

⁶⁹ SARTI, *Živjeti u kući*, 91.

vić iz Drašnica). Uočava se konstantno povećavanje broja jednostavnih obitelji na koje u popisu kućanstava 1831. godine otpada 59,26 %, što je za 16,76 % više nego u stanju duša iz 1796. godine. Osim doseljenja novih obitelji, odnosno kućedomaćina koji ih zasnivaju, glavni uzrok povećanja broja jednostavnih obitelji jest dijeljenje višestrukih kućanstava koje se uočava već 1823., a osobito 1831. godine.

U stanju duša bilježe se i neka neobična domaćinstva odnosno zajednice. Godine 1818. u zajedničkom domaćinstvu zabilježeni su Mate Žurić (sin pokojnoga Šime Žurića, u dobi od 19 godina kao kućedomaćin) i Birgita (udovica pokojnoga Mate Dugandžića, koja je tada imala 31 godinu) te njezin sin Mate u dobi od osam godina. Nije moguće odrediti karakter njihove veze ili suživota jer prema dostupnim podacima nisu bili u krvnome niti tazbinskome srodstvu. Nakon 1818. godine više se ne spominju u stanjima duša, no Birgitin sin Mate sigurno je (od) 1832. živio u Kominu kada se spominje u matici vjenčanih, a kasnije i u matici rođenih.

Analiza dobne i spolne strukture za godišta 1733., 1796. i 1831. upućuje na znatnu razliku između udjela djece od nula do četrnaest godina i onih starijih od pedeset godina u svim razdobljima (tablice 3, 4 i 5). Godine 1733. skupina od nula do četrnaest godina čini 37,51 % stanovnika, a stariji od pedeset tek 7,69 %. Pritom treba naglasiti da te godine uopće nisu zabilježeni oni stariji od 55 godina. Vjerojatno je to rezultat činjenice da je riječ o mladome naselju s tek doseljenim stanovništvom. Godine 1796. dolazi do smanjenja udjela djece mlađe od petnaest godina (31,46 %), dok je udio starijih od pedeset godina neznatno porastao (9,04 %), čime se udjeli dvaju skupina počinju približavati. Ti su podaci, sukladno očekivanjima, daleko od onih dobivenih za naselje Trstenica na Pelješcu koje je izrazito pomorske orijentacije.⁷⁰ Godine 1831. udjel starijih od pedeset godina raste uobičajenim tempom (11,71 %), no umjesto daljnega približavanja udio djece od nula do četrnaest godina je porastao na 42,41 %, što dovodi do još veće razlike nego 1733. godine. Ti su podaci bitno drugačiji od sličnih naselja poljoprivrednoga karaktera poput Ponikava na Pelješcu gdje 1831. godine udjel stanovništva između nula i četrnaest godina iznosi 32,5 %, a starijeg od pedeset godina 20 % - osobito u pomorski orijentiranome Cavtatu i Obodu gdje je udio stanovništva starijeg od pedeset godina 1830. već nadišao udio djece od nula do četrnaest godina.⁷¹ Iako je riječ o području Dubrovačke Republike gdje je proces demografske tranzicije (osobito u pomorskim mjestima) započeo mnogo ranije nego u ostatku

⁷⁰ Godine 1751. u Trstenici udjel skupine od 0 do 14 godina iznosi 28,8 %, a starijih od 50 godina 20,9 %, usp. Nenad VEKARIĆ, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, I. svezak, Dubrovnik, Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1992., 107.

⁷¹ VEKARIĆ, *Stanovništvo poluotoka Pelješca*, 108; Niko KAPETANIĆ i Nenad VEKARIĆ, "Stanovništvo Cavtata i Oboda 31. 12. 1831.", *Analiz Zavoda za povijesne znanosti u Dubrovniku* 32/1994, 121.

Hrvatske, podaci o udjelu populacije od nula do četrnaest godina u Kominu za 1831. godinu znatno odstupaju čak i od susjednoga Rogotina (34,45 %).⁷²

Pridruženi članovi kućanstava (posluga i šticenici)

Svih navedenih godišta u kominskim se domaćinstvima bilježe sluge (*famulus*; *servus*) i sluškinje (*famula*). Od 1733. do 1831. godine zabilježeno je pet slugu i šesnaest sluškinja. U prosjeku su imali oko 23 godine.⁷³ Godine 1733. u domaćinstvu Marije Grgić udane Galiotović živio je sluga Šimun Novaković, 29-ogodišnjak iz Čitluka. Osim iz Komina posluga dolazi iz Pline (Crnoća), Desana, Opuzena, Dusine, Orovja, Zavojana i Banodovija (?) na osmanskome teritoriju. Čini se da sluge i sluškinje u kućama u kojima su služili nisu živjeli kroz duži vremenski period jer im se imena u stanjima duša ne ponavljaju. Jedini izuzetak je Kristofora Ružičanin (*Ruxichianin*) iz Dusine, koja je služila u domaćinstvu svoje sestre Jurke udane za Matu Vujevića. U kući Vujević živjela je barem deset godina (od 1823. do 1831.). Vjerojatno njezin boravak ne bi trebalo shvatiti kao klasičnu službu nego više kao ispomoć sestri, što i nije neobično jer Kristofora nije bila udana. Čini se da je ubrzo nakon 1831. umrla jer je uz njezino ime dopisan križ.⁷⁴ Bilješke o smrti ili udaji nalaze se uz dosta imena onih koji su služili. Način plaćanja posluge ostaje nepoznat. Pretpostavlja se da su uglavnom radili za stan i hranu.⁷⁵ S obzirom da je u slučaju ženske posluge riječ o neudanim ženama koje su se u kući zadržavale samo nekoliko godina, moguće je da je njima takva služba omogućavala zaradu određenih sredstava za nabavu miraza („dote“). Katarina Bogunović, koja je 1823. godine zabilježena kao sluškinja u domaćinstvu Čupić-Žuna, udala se za domaćinova sina Marijana. Obitelj Čupić-Žuna⁷⁶ sluškinje je imala 1796., između 1806. i 1823. (naknadni upis u 1806.) i 1823. godine. Kućedomaćin te brojne obitelji 1796. i 1806. godine bio je seoski harambaša. Godine 1823. u kućanstvu Čupić živjelo je čak šesnaest članova u četiri nuklearne obitelji. Nakon odvajanja 1831. godine više nisu imali sluškinje.

Godine 1796. u obitelji Mihovila Vujčića Bantića živjela je šticenica (*pupila*) Ivana Krstić pokojnoga Ivana iz Trnova. Ne mogu se ustanoviti nikakve rodbinske veze. Nakon toga više se ne spominje.

⁷² ŠUNJIĆ, “Stanovništvo Rogotina”, 384, tablica 13.

⁷³ Dob se odnosi na broj od 19 slugu i sluškinja. U jednome slučaju godišta nije naznačeno, a u drugome je riječ o naknadnome upisu u 1806. godinu.

⁷⁴ Nije zabilježena u matici umrlih.

⁷⁵ STOJAN, *Vjerenice i nevjernice*, 110.

⁷⁶ Od ove su obitelji potekli svi današnji Čupići jer je drugi ogranak (od drugoga brata) izumro.

Ekskurs o krsnoj slavi

U Kominu svako „pleme“ ima svoju slavu (tablica 6). Nije moguće utvrditi je li običaj postojao kod većine rodova već prije dolaska u Komin ili se s jednoga roda proširio na ostale. Na temelju kazivanja može se zaključiti da neki rodovi nisu poznavali taj običaj te su po dolasku u Komin preuzimali slavu prema ženskoj liniji vjenčanjem.⁷⁷ Tako su Dugandžići primili slavu po dolasku u Komin i to ulaskom u kuću Medak, što (osim kazivača) potvrđuje i stanje duša iz 1806. godine.⁷⁸ Upravo su oni jedini rod čija dva ogranka ili rodovi s istim prezimenom slave različite svece: Sv. Martina biskupa i Sv. Tomu. Osim ove dvojice svetaca u Kominu se još slave: Sv. Ivan Evanđelist, Sv. Jure, Sv. Nikola biskup, Sv. Stipan, Sv. Tri Kralja (Bogojavljenje) i Svi sveti. Običaj krsne slave proširen je i u drugim neretvanskim župama: Opuzenu, Desnama, Borovcima, Novim Selima, Metkoviću, Vidonjama i Dobranjama.⁷⁹ Zabilježen i u obližnjoj Baćini i Gracu te drugim mjestima Makarskoga primorja.⁸⁰ Riječ je o isključivo muškim svecima. Držanje slave u Neretvi uklapa se u širu sliku koju čine rimokatolici u Makarskome primorju, Vrgorcu, južnoj Hercegovini, Konavlima i Boki kotorskoj.⁸¹ Kominske slave čine sveci koji su vrlo popularni i na području Neretve, Makarskoga primorja i Vrgorca.⁸² Osobito se to odnosi i na Sve svete, koji su najzastupljenija slava u Vrgoračkoj krajini.⁸³ U neretvanskim mjestima koja imaju običaj krsne slave svi oni rodovi koji nemaju neku drugu slavu obično drže blagdan Svih svetih. Prema podacima V. Vrčića u Metkoviću su čak 34 roda slavila Sve svete.⁸⁴ Treba naglasiti da su podaci o broju rodova koji slave određene krsne slave ilustrativni jer običaj nije sustavno obrađen na terenu. Svi podaci, uključujući i one koji su ovdje izneseni (s izuzetkom Komina), temelje se na literaturi koja se kreće od 20-ih do 90-ih godina 20. stoljeća i zahtijeva reviziju. Zbog promjena u načinu života i migracije stanovništva iz brdskih dijelova u nizinske, osobito nakon Drugoga svjetskog rata, potrebno je ustanoviti u kojemu je opsegu ovaj običaj preživio u pojedinim mjestima. Na neretvanskome području popularni su Sv. Nikola biskup i Sv. Ivan koji se uglavnom slavi kao evanđelist, a samo u Desnama i Vidonjama kao apostol.

⁷⁷ Kazivanje Marije Dugandžić i Drine Šuman.

⁷⁸ Kazivanje Drine Šuman.

⁷⁹ BEBIĆ, *Župa Opuzen*, 110 i 111; V. VRČIĆ, *Neretvanske župe*, 26, 36, 47, 85, 86, 111, 122, 221; Mile VIDOVIĆ, *Župa Vidonje*, Split: Crkva u svijetu, 1993., 420 i 421; Mile VIDOVIĆ, *Župa Dobranje – Bijeli Vir*, Split, Crkva u svijetu, 1998., 381 i 382.

⁸⁰ Stjepan BANOVIĆ, “O porijeklu slave krsnog imena”, *O krsnom imenu – zbornik* (ćir.), ur. S. Velmar-Janković, Beograd: Prosveta, 1985., 267-274.

⁸¹ Radoslav GRUJIĆ i Veselin ČAJKANOVIĆ, “Slava”, *O krsnom imenu – zbornik* (ćir.), ur. S. Velmar-Janković, Beograd: Prosveta, 1985., 13; Radmila KAJMAKOVIĆ, “Krsno ime”, *Glasnik zemaljskog muzeja u Sarajevu*, etnologija, n.s., sv. XIV, Sarajevo, 1959., 132.

⁸² BANOVIĆ, “O porijeklu slave krsnog imena”, 267-274.

⁸³ ISTO, 271-274.

⁸⁴ VRČIĆ, *Neretvanske župe*: 85-86.

Ostali sveci koji se u neretvanskim mjestima svetkuju kao krsna slava su: Sv. Jure, Sv. Martin, Bogojavljenje, Sv. Mihovil, Sv. Petar, Sv. Toma, Sv. Lucijan, Sv. Luka, Sv. Stjepan i Sv. Andrija apostol. Sv. Lucijan jest slava specifična za neretvansko područje (Metković i Dobranje) i ne javlja se ni u Makarskome primorju ni na Vrgoračkome području. Kod pravoslavaca na neretvanskome području (okupljenih u parohiji Metković, a do polovice 19. stoljeća sjedište im je u Trnovu-Opuzenu) bilježe se gotovo identične slave (Sv. Jovan, Sv. Luka, Sv. Đorđe, Sv. Nikola, Sv. Toma, Sv. Mihail i Mala Gospojina).⁸⁵

Obredni predmeti koji se obično vezuju uz slavu u Kominu uopće ne postoje.⁸⁶ Slava se proslavlja gotovo na isti način kao i zaštitnik župe Sv. Ante. To podrazumijeva odlazak u crkvu i svečani ručak za prijatelje i rodbinu.⁸⁷ Za ručak na dan slave pripremala se gudica (za razliku od Sv. Ante kada su se pripremali janjci).⁸⁸ Već u obližnjemu Opuzenu zabilježen je nešto prepoznatljiviji repertoar slave koji uključuje gašenje svijeće kruhom umočenim u vino za vrijeme ručka.⁸⁹ U Vidonjama i Dobranjama na području Metkovića pali se svijeća zabodena u pšenični kruh ili čašu sa pšenicom. Svijeća se na kraju objeda gasi kruhom namočenim u vino.⁹⁰ Sličan obred zabilježen je u Neumu, Dužima, Badžuli i Kleku.⁹¹ Više od tri četvrtine slava zabilježenih kod katolika u Neretvi svetkuju se u jesensko-zimskome razdoblju. Riječ je o isključivo muškim svecima. Raspored nije bitno drugačiji od drugih područja koja poznaju isti običaj. Smještaj tih blagdana u rasponu od kraja rujna do početka siječnja odgovara vremenu koje u tradicionalnome poljoprivrednom načinu privređivanja predstavlja najbogatije doba godina.⁹² Slave Sv. Jure i Sv. Petra zbog značenja ovih dvaju svetaca predstavljaju jedini izuzetak.

Zaključak

Zbog svoga geografskog položaja područje delte Neretve još od prapovijesti predstavlja iznimno frekventno područje značenje kojega se prvenstveno ogleda u trgovini. Zbog toga je i pitanje stanovništva znatno složenije nego na drugim područjima. Osim stalno naseljenoga stanovništva uvijek treba računati i na ljude

⁸⁵ <http://www.eparhija-zahumskohercegovačka.com/?q=node/504> (last accessed 20. 11. 2008.); VRČIĆ, *Neretvanske župe*, 47; VIDOVIĆ, *Župa Dobranje- Bijeli Vir*, 382.

⁸⁶ Slavska svijeća, kolač, vino, tamjan i koljivo, s time da koljivo sasvim izostaje kao element krsne slave kod katolika; GRUJIĆ i ČAJKANović, "Slava", 13.

⁸⁷ Kazivanje Marije Dugandžić.

⁸⁸ Kazivanje Drine Šuman.

⁸⁹ BEBIĆ, *Župa Opuzen*, 110.

⁹⁰ VIDOVIĆ, *Župa Vidonje*, 420 i 421; VIDOVIĆ, *Župa Dobranje – Bijeli Vir*, 381–382; usp. Milan Č. MILIĆEVIĆ, "Kućanska slava", *O krsnom imenu – zbornik*, ur. S. Velmar-Janković, Beograd, Prosveta, 1985., 90, 91.

⁹¹ KAJMAKOVIĆ, "Krsno ime", 133.

⁹² Usp. VIDOVIĆ, *Župa Vidonje*, 421.

boravak kojih je na ovome području bio vezan uz trgovačke aktivnosti i interese. S druge strane, zbog svoje otvorenosti prema utjecajima s mora a osobito unutrašnjosti, stalno naseljeno stanovništvo uglavnom je bilo vezano uz zaštićeniji i zdravstveno povoljniji brdski pojas koji okružuje deltu. Iako je kontinuitet naseljenosti toga dijela neosporan, intenzitet i sustavnost naseljavanja s osmanskoga teritorija koje su intenzivirali mletačko–osmanski sukobi zacijelo su imali presudnu ulogu na oblikovanje demografske slike cijele delte. Taj je proces osobito bio izražen tijekom Morejskoga i Maloga rata. Evidentno je da su čak i u takvim okolnostima naselja u zaleđu djelovala privlačnije, odnosno, nepovoljni zdravstveni uvjeti močvarnoga podneblja sasvim su sigurno djelovali demotivirajuće na naseljavanje nizinskoga pojasa. Toponimi i naselja smješteni u delti na samome početku 18. stoljeća znatno se rjeđe spominju u mletačkim katastrima nego oni smješteni u nizini. Iz ove konstatacije djelomično treba izuzeti Opuzen razvoj kojega je zbog strateškoga i upravnoga značenja tekao drugačijim tokom. Stoga se kasnije naseljavanje Komina (i Rogotina) čini logičnim izborom. Ključni izvor za mjesta podrijetla Kominjana jest stanje duša 1733. godine prema kojemu je uglavnom riječ o zapadnoj Hercegovini, naseljima s desne obale Neretve, Zažablju i u jednome slučaju Zavojanama. Budući da se kod svih rodova navode mjesta podrijetla, vjerojatno je riječ o prvome popisu, tj. stanju duša i stanovnicima koji se nisu doselili puno prije njegova sastavljanja. Ta se pretpostavka donekle podudara s napuštanjem Čitluka i povlačenjem stanovništva iz okolice zajedno s Mlečanima 1715. godine, koje se u literaturi redovito povezuje s naseljavanjem Komina (Rogotina, Opuzena i Trnova). Analiza dostupnih izvora (objavljenih i neobjavljenih), uz veliki oprez, govori u prilog takvoj dataciji. Iako mletački katastarski popisi ne spominju mjesto Komin, u njima se spominju zemljišta na području Viline drage (i Donje gore), koja se u kasnijemu franciskanskom katastru bilježe kao predjel (*contrado*). Taj se naziv zadržao do današnjega dana. Bez obzira na mjesto podrijetla došljaka upisano u stanje duša 1733., mletački katastri sugeriraju da su neki od njih na području delte Neretve bili prisutni i prije 1715. godine.

Daljnji razvoj mjesta prikazan je kroz analizu stanja duša u šest godišta s osobitim naglaskom na popise rađene 1733., 1796. i 1831. godine, koji su uzeti u obzir pri analizi dobne i spolne strukture stanovništva. Uz prikaz novodoseljenih rodova kroz sva se godišta prate promjene u strukturi kućanstava. Na pojedinačnoj razini u kućanstvima dolazi do neprestanih promjena koje su uvjetovane društvenim i biološkim procesima (doseljavanjem novih stanovnika, vjenčanjima, rađanjem djece, umiranjem te dolaskom novih sluškinja i slugu). Statistički gledano, u razdoblju od 1733. do 1831. godine uočava se konstantno povećavanje broja jednostavnih kućanstava, koja općenito prevladavaju u obiteljskoj strukturi svih godišta osim 1733. godine.

U sklopu antroponimijske analize su osim prezimena i rodova analizirana i osobna imena. Iako za najveći dio imena nije bilo moguće utvrditi prema kome su

nadjenuta, u procesu odabira imena obitelj se pokazala jednim od ključnih čimbenika. Uloga obitelji rasla je ovisno o spolu djeteta. Naglašeniju je ulogu imala u odabiru muških nego ženskih imena. Ženska su imena češće od muških odabirana prema kalendaru iako je i kod njih veći udjel djevojčica koje su ime dobile prema baki s očeve nego s majčine strane. Možda je zbog toga fond muških imena nešto siromašniji od ženskoga i ujednačeniji s ostatkom Dalmacije i područjem Dubrovačke Republike, osobito po pitanju najučestalijih muških imena - Ivan, Ante, Mate i Josip. Najčešća ženska imena znatno variraju od mjesta do mjesta, što je najbolje vidljivo u odnosu imena Marija i Magdalena. Iako je znatno bogatiji, kominski fond osobnih imena najveću sličnost pokazuje s gototinskim.

Prilozi

Prilog 1

Popis kućedomačina prema stanjima duša 1733., 1796. i 1831. s brojem članova kućanstva

Stanje duša 1733.

1. Mate sin pok. Ivana Vlahovića iz Zavojana (2)
2. Ivan sin pok. Marijana Oršulića iz Novih Sela (4)
3. Blaž sin pok. Marijana Oršulića iz Novih Sela (5)
4. Jurka kći pok. Ivana Oršulića iz Novih Sela, žena pok. Josipa Vlatkovića iz Čapljine (3)
5. Ivana kći pok. Fabijana Dragojevića iz Vratara, žena pok. Lovre Buntića iz Borovaca (4)
6. Ivan sin pok. Mate Vlahovića iz Ljubuškog (11)
7. Ana kći Vida (Vite) Borčića iz Metkovića, žena pok. Grgura Čupića iz Broćna (7)
8. Mihovil sin pok. Ivana Bandića iz Broćna (5)
9. Šimun sin pok. Andrije Žurića iz Zažablja (3)
10. Marija kći pok. Stjepana Grgića iz Zvirića, žena pok. Grgura Galiotovića iz Desana (6)
11. Ivan sin Mate Pokasovića iz Čitluka (5)
12. Ivan sin pok. Marka Mitrovića iz Jasenice (3)
13. Tomica kći pok. Jure Mitrovića iz Jasenice, žena pok. Šimuna Vukovića iz Veljaka (4)
14. Jure sin pok. Mihovila Šumana iz Zažablja (7)
15. Blaž sin pok. Marka Medakovića iz Borovaca (10)
16. Stjepan sin Blaža Dujmovića iz Čitluka (4)
17. Ivan sin Lovre Jeličića iz Jasenice (9)
18. Vid (Vito) sin pok. Ante Čovića iz Čitluka (5)
19. Josip sin pok. Ivana Jelčića iz Broćna (7)

Stanje duša 1796.

Donji Komin

1. Mate Čupić Suna (Žuna) – harambaša (9)
2. Martin Medak – vexilifari (10)
3. Ante Medak (7)
4. Marko Čupić (5)
5. Martin Šuman (8)
6. Šime Žurić (3)

7. Jure Bogunović (5)
8. Ante Žurić (7)
9. Josip Žderić (2)
10. Blaž Vuković (7)
11. Jure Vlahović (6)
12. Šime Vlahović (8)
13. Frane Vlahović (6)
14. Ivan Vlahović (4)
15. Luka Medak (7)
16. Jure Medak (6)
17. Grgur Medak (5)
18. Ivan Čopo (7)
19. Mihovil Vujčić – Bantić (7)
20. Mate Sladović alias Oršulić (6)
21. Blaž Sladović alias Oršulić (6)
22. Petar Vlatković (6)
23. Ubaldus (Baldo) Vlatković (2)
24. Josip Vlahović (10)
25. Frane Vlahović (11)
26. Ivan Vlahović (9)
27. Ivan Bogunović (3)

Gornji Komin

28. Nikola Dugandžić (10)
29. Andrija Dugandžić (8)
30. Jure Dugandžić (4)
31. Ivan Jurjević (7)
32. Marko Jelčić (15)
33. Ilija Burić (3)
34. Jure Kvesić (4)
35. Jure Vujević (4)
36. Ante Jelavić (5)
37. Jurka Kapović (1)
38. Ivan Gojak (2)
39. Jure Sladojević (2)
40. Mate Dugandžić (1)

Stanje duša 1831.

1. Ivan Čupić pok. Mate (10)
2. Grgur Čupić pok. Lovre (14)
3. Luka Jeličić pok. Josipa (7)
4. Ivan Jeličić pok. Josipa (5)
5. Stjepan Jeličić pok. Mate (9)
6. Jurka žena pok. Ante Jeličića (2)
7. Mate Vujević pok. Jure (5)
8. Magdalena žena pok. Ilije Burića (2)
9. Ilija Dugandžić pok. Nikole (5)
10. Mate Dugandžić pok. Nikole (2)
11. Pavao Dugandžić pok. Nikole (4)

12. Gabrijel Dugandžić pok. Marka (12)
13. Jelena Kvesić žena pok. Paške (13)
14. Bonaventura Kraljević pok. Jure (4)
15. Ivan Jelavić pok. Ante (10)
16. Andrija Dugandžić pok. Marka (4)
17. Jurka žena pok. Ivana Gojaka (1)
18. Grgur Žurić pok. Ante (6)
19. Toma Medak pok. Martina (3)
20. Mate Medak pok. Ante (5)
21. Ivan Medak pok. Ante (6)
22. Ivan Vladimirović pok. Ante (6)
23. Marko Šuman pok. Martina (10)
24. Ivana žena pok. Stjepana Bogunovića (1)
25. Mate Žurić pok. Ante (6)
26. Petar Žurić pok. Pavla (3)
27. Luka Vuković pok. Blaža (4)
28. Ante Musan pok. Ante (4)
29. Matija udovica pok. Mate Vlahovića (4)
30. Ivan Vlahović pok. Šime (6)
31. Magdalena žena pok. Petra Vlahovića (2)
32. Nikola Vlahović pok. Frane (3)
33. Ivan Medak pok. Luke (10)
34. Martin Medak pok. Luke (10)
35. Frane Medak pok. Luke (6)
36. Jure Medak pok. Josipa (2)
37. Marijan Medak pok. Josipa (4)
38. Mate Ćopo pok. Ivana (13)
39. Grgur Dugandžić pok. Martina (8)
40. Stjepan Bantić pok. Bernarda (12)
41. Ivan Oršulić pok. Mate (3)
42. Šima udovica pok. Marijana Oršulića (3)
43. Katarina udovica pok. Ante Oršulića (5)
44. Frane Oršulić pok. Blaža (4)
45. Josip Oršulić pok. Blaža (2)
46. Marko Vlahović pok. Ivana (6)
47. Cvijeta žena pok. Josipa Vlahovića (1)
48. Frane Vlahović pok. Mate (7)
49. Luka Vlahović pok. Mihovila (3)
50. Baldo Vlatković pok. Josipa (5)
51. Blaž Vlatković pok. Petra (5)
52. Nikola Vlatković pok. Mate (5)
53. Toma Vlahović pok. Šimuna (5)
54. Cvito Cvitanović sin Nikole (2)

Tablica 1: Ženska osobna imena prema Matici rođenih (1825. –1856.)

Ime	Broj	Udio (%)
Adrijana	1	0,49
Ana	3	1,48
Andrijana	5	2,45
Andrijana Josipa	1	0,49
Anđela	1	0,49
Antonija, Antica	11	5,39
Antonija Jelena	1	0,49
Barbara	1	0,49
Cecilija Marija	1	0,49
Ivana, Ivanica, Ivka, Iva	14	6,86
Ivana Stanislava	1	0,49
Ivanica Tadijana	1	0,49
Jakobina, Jakoviza	3	1,48
Jelena, Jela	14	6,86
Josipa	1	0,49
Jurka	7	3,43
Katarina, Kata	22	10,78
Lucija, Luca	12	5,88

Ime	Broj	Udio (%)
Magdalena (Madalena, Mandalena, Manda)	18	8,82
Margarita	11	5,39
Marija, Mara, Marijeta	20	9,81
Marija Stanislava	1	0,49
Marta	6	2,94
Matija	18	8,82
Natalina Marija	1	0,49
Orsula	1	0,49
Paulina, Pavica	3	1,48
Petronila, Perina, Pera	8	3,92
Polonija	1	0,49
Stanislava, Stana	4	1,96
Tadijana	2	0,98
Tadijana Rosa	1	0,49
Tomasina, Tomica	8	3,92
Vranka	1	0,49
Ukupno	204	100

Tablica 2: Muška osobna imena prema Matici rođenih (1825. –1856.)

Ime	Broj	Udio (%)
Andrija	6	3,04
Andrija Ilija	1	0,51
Ante	20	10,15
Bože Stanislav	1	0,51
Frane	2	1,01
Gabrijel	1	0,51
Grgur, Grgo	5	2,53
Grgur Petar	1	0,51
Ilija	2	1,01
Ivan	25	12,69
Ivan Dujam	1	0,51
Ivan Marko	1	0,51
Ivan Petar	1	0,51
Jeronim (Jerko)	1	0,51
Josip, Jozip	14	7,11
Josip Marko	1	0,51
Jure	8	4,06
Jure Marko	1	0,51

Jure Stjepan	1	0,51
Klement	1	0,51
Kristofor Leonardo	1	0,51
Lovre	2	1,01
Luka	5	2,53
Marijan	2	1,01
Marko	9	4,57
Ime	Broj	Udio (%)
Marko Toma	1	0,51
Martin	7	3,55
Martin Ante	1	0,51
Mate	20	10,15
Mate Pavao	1	0,51
Mihovil, Mijovio	9	4,57
Mijovio Jerko	1	0,51
Natale (Božo?)	1	0,51
Nikola	6	3,04
Pavao	1	0,51
Petar	8	4,06

Petar Ivan	1	0,51
Stanislav, Stanko, Stane	7	3,55
Stanislav Bonaventura	1	0,51
Stanislav Josip	1	0,51
Spiridon (Špiro, Dušan?)	1	0,51

Spiridon Josip	1	0,51
Stjepan, Stipan	9	4,57
Šimun (Šime?)	1	0,51
Tomaso, Toma	4	2,03
Vlaho	2	1,01
Ukupno	197	100

Napomena: Upitnik kod imena u zagradama znači da taj oblik nije potvrđen u matičnim knjigama.

Tablica 3: Struktura stanovništva prema dobi i spolu 1733. godine

Dob	Žene		Muškarci		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
0-4	10	17,86	8	16,67	18	17,31
5-9	10	17,86	7	14,58	17	16,35
10-14	2	3,57	2	4,17	4	3,85
15-19	3	5,36	5	10,42	8	7,69
20-24	12	21,43	7	14,58	19	18,27
25-29	5	8,93	7	14,58	12	11,54
30-34	5	8,93	5	10,42	10	9,62
35-39	2	3,57	3	6,25	5	4,8
40-44	1	1,78	-	-	1	0,96
45-49	1	1,78	1	2,08	2	1,92
50-54	3	5,36	2	4,17	5	4,81
55-59	2	3,57	1	2,08	3	2,88
Ukupno	56	100	48	100	104	100

Tablica 4: Struktura stanovništva prema dobi i spolu 1796. godine

Dob	Žene		Muškarci		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
0-4	18	5,13	12	10,62	30	12,93
5-9	15	12,61	17	15,04	32	13,79
10-14	4	3,36	7	6,2	11	4,74
15-19	7	5,88	9	7,97	16	6,91
20-24	17	14,29	17	15,04	34	14,67
25-29	14	11,76	10	8,85	24	10,34
30-34	17	14,29	15	13,27	32	13,79
35-39	6	5,04	5	4,43	11	4,74
40-44	3	2,52	7	6,2	10	4,31
45-49	4	3,36	7	6,2	11	4,74
50-54	6	5,04	2	1,77	8	3,45
55-59	-	-	1	0,88	1	0,43
60-64	1	0,84	3	2,65	4	1,72
65-69	3	2,52	-	-	3	1,29
70-74	2	1,68	-	-	2	0,86
75-79	-	-	-	-	-	-
80-84	2	1,68	1	0,88	3	1,29
Ukupno	119	100	113	100	232	100

Napomena: Za šest osoba nisu poznati podaci o dobi.

Tablica 5: Struktura stanovništva prema dobi i spolu 1831. godine

Dob	Žene		Muškarci		Ukupno	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%
0-4	19	12,67	25	17,86	44	15,17
5-9	26	17,33	23	16,43	49	16,9
10-14	13	8,67	17	12,14	30	10,34
15-19	11	7,33	8	5,71	19	6,55
20-24	14	9,33	14	10	28	9,66
25-29	10	6,67	12	8,57	22	7,59
30-34	9	6	7	5	16	5,52
35-39	14	9,33	7	5	21	7,24
40-44	8	5,33	8	5,71	16	5,52
45-49	7	4,67	4	2,86	11	3,79
50-54	6	4	3	2,14	9	3,1
55-59	6	4	3	2,14	9	3,1
60-64	4	2,67	4	2,86	8	2,76
65-69	3	2	1	0,72	4	1,38
70-74	-	-	3	2,14	3	1,03
75-79	-	-	1	0,72	1	0,34
Ukupno	150	100	140	100	290	100

Napomena: Za tri osobe nisu poznati podaci o dobi.

Tablica 6: Slave kominskih rodova koji se spominju u stanjima duša 1796., 1806., 1823. i 1831. godine

Prezime	Slava
Bogunović	?
Burić	Sv. Stipan
Cvitanović	Svi sveti
Čupić	Sv. Jure
Ćopo	Sv. Nikola
Dugandžić	Sv. Toma / Sv. Martin
Gojak	?
Jelavić	Svi sveti
Jeličić/Jelčić	Sv. Tri Kralja
Jurjević	?
Kapović	Sv. Nikola
Kraljević	Svisvete
Kvesić	?
Medak	Sv. Martin
Musan	?
Sladović Oršulić	Sv. Ivan
Šuman	Sv. Nikola
Vladimir	Svi sveti
Vlahović	Sv. Martin
Vlatković	Sv. Nikola
Vujčić Bantić	Sv. Ivan
Vujević	Sv. Tri Kralja
Vuković	Sv. Ivan
Žderić	?
Žurić	Sv. Martin ?

Podaci se temelje na kazivanjima Marije Dugandžić rođene Vlahović i Drine Šuman rođene Vlahović. Rodovi kod kojih slave nisu navedene izumrli su već početkom 19. stoljeća.

The population of Komin in the eighteenth and the first half of the nineteenth centuries

Maja Šunjić
Ministry of Culture
Zagreb
Republic of Croatia

The population of Komin in the eighteenth and the first half of the nineteenth centuries is analyzed using the registers of births of the Komin-Rogotin parish as well as the population registers for the following years: 1733, 1796, 1806, 1818, 1823 and 1831. Data obtained from these sources were amended with data from other unpublished (registers of deaths and marriages of the Komin parish) and published sources (Venetian land registers) as well as relevant literature. The goal of this paper is to discuss the anthroponymic characteristics of the inhabitants, that is, their personal names and the reasons behind the choice of these names. The family names and the families of Komin are best traced using population registers. In addition to an account of immigration into Komin, this essay is furthermore trying to establish the date of the foundation of the settlement. Population registers were also used to construct a picture of the household structure. From oral histories and literature, the traditional custom of celebrating the family's patron-saint's day in Komin is discussed and then compared to the traditions of other settlements along the course of river Neretva, in Makarska Littoral and in Vrgorac.

Keywords: Komin, Neretva, 18th century, 19th century, proper names, population structure.